

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

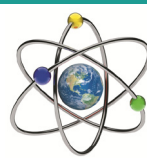

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 356 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlolova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvaxon Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
<i>Masharipova Kumushoy Amin qizi</i>	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
<i>Mavlonova Dildora Shukhrat kizi</i>	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
<i>N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova</i>	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
<i>Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich</i>	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
<i>Rajabova Shaxlo Shodmonovna</i>	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
<i>Ramazonova Salomat Saidovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
<i>Saidova Gulruh Halim qizi</i>	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
<i>Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna</i>	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
<i>Истамова Нигора Азимжановна</i>	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
<i>Xakimova Dildora Mashrabjonovna</i>	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
<i>Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна</i>	
Umumta'lim maktablarida tarbiya darslarini tashkil etish ijtimoiy zarurat sifatida	257
<i>Rashidova Gulnoza G'ulomovna</i>	
Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati	261
<i>Xaydarov Sulaymon Amirqulovich</i>	
Xronotop nazariyasiga tahliliy yondoshuvlar va qarashlar	265
<i>Avazov Vahabjon Tolibjon o'g'li</i>	
Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning psixopedagogik asoslari	268
<i>Abduraximov Asror Sultonali o'g'li</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda kasblar haqida dastlabki tasavvurlarni shakllantirishning psixologik-pedagogik asoslari	271
<i>Adizova Nilufar Quvondiq qizi</i>	
Zamonaviy media texnologiyalarini ta'lim jarayoniga qo'llashning zarurati	274
<i>Alimov Asadulla Urokbayevich</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta'siri	278
<i>Alimova Umida Jumaboy qizi</i>	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi	282
<i>Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarining rivojlanish tarixi va ommalashuvi	286
<i>Hojiyeva Maftuna Ulug'bekovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarida raqamli resurslardan foydalanish orqali adabiy kompetensiyani rivojlantirish	289
<i>Islomova Xafiza Azamatovna</i>	
Ona tili o'qitish metodikasi fanidan mustaqil ta'limni tashkil etish	293
<i>Ismadiyorova Nafisaxon Ibroximjon qizi</i>	
Axloqshunoslikning global muammolari va texnikaviy muhitning inson hayotiga ta'siri	298
<i>Kozimova Nargiza Istam qizi</i>	
Ichki ishlar organlari xodimlarida kasbiy kompetentlikni oshirish va baholash usullarining xalqaro tahlili	303
<i>Mamatqulova Sanobar Ismatillayevna, Eshmurzayev Yigitali Shokirovich, Kadirova Durdonaxon Rustamovna</i>	
Tabiiy fanlarda bilingval ta'lim va CLIL yondashuv	309
<i>Mannobxonova Muqaddamxon O'ktamxon qizi</i>	

Kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda pragmatik muammolar va ularning yechimlari	313
Maxmudova Nigoraxon Boyqo'zi qizi	
Poshshoxo'ja Ibn Abduvahobxo'janing "Miftoh ul-adl" asaridagi pedagogik qarashlari	317
Muzaffarova Farida Muxtor qizi	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida matn tushunishni shakllantirishda germenevtik metodlarning nazariy asoslari	321
Nazirova Shaxnoza Odinajon qizi	
Axborot iste'moli madaniyatini rivojlantirishda raqamli gigiyena va internet xavfsizligi.....	324
Ramazonov Jahongir Djalolovich	
Informatika fanini o'qitishda zamonaviy yondashuvlar	328
Sadinov Otabek Vaxodirovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijtimoiylashuvida musiqa fanining ta'siri.....	332
Shahobiddinova Zilola Orif qizi	
Madaniy-ijtimoiy va ta'limiy omillarning bolalarning aqliy rivojlanishiga ta'siri	335
Shirinov Otabek Tuvalovich	
Tadqiqot metodi vositasida o'quvchilarda tabiiy-ilmiy savodxonlikni rivojlantirish.....	338
Suyarov Kusharbay Tashbayevich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kommunikativ kompetensiyasi va nutq madaniyati	342
Saipova Hilola Abduhamitovna	
"Ekologik ochiq o'yinlar" 5–7 yoshli bolalar uchun.....	346
Tangirov Zoir Xo'jakulovich	
Yuqori malakali taekvondochilarni o'ziga xos genetik xususiyatlarini hisobga olgan holda sport seleksiyasi.....	350
Tursunaliyev Ulug'bek Shavkatjon o'g'li	
Musiqa maktabi o'quvchilarida madaniy qadriyatlar va ustoz-shogird an'alarining uzluksiz rivojlanishi ..	353
Seytanov Bayrambay	

KO'ZI OJIZ BOLALARNING RUS TILI DARSLARIDA NUTQIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOPEDAGOGIK ASOSLARI

Abduraximov Asror Sultonali o'g'li
Jizzax viloyati "Nurli maskan" maktab
internati rus tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ko'zi ojiz bolalarda rus tili darslari orqali nutqiy kompetensiyani shakllantirishning psixologik va pedagogik jihatlarini tahlil qilingan. Muallif ko'rish imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda kommunikativ yondashuv, differensial ta'lim va kompensator mexanizmlarni o'rganadi. Amaliy misollar va kuzatuvlar asosida metodik tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: nutqiy kompetensiya, ko'zi ojiz o'quvchilar, psixopedagogika, rus tili, kompensator usullar, maxsus ta'lim, metodika.

Abstract: This article analyzes the psychological and pedagogical aspects of developing speech competence in blind students during Russian language lessons. The author explores communicative approaches, differentiated instruction, and compensatory mechanisms in teaching children with visual impairments. Practical examples and methodological recommendations are provided based on classroom observations.

Key words: speech competence, blind students, psychopedagogy, Russian language, compensatory methods, special education, methodology.

Аннотация: В данной статье анализируются психолого-педагогические аспекты развития речевой компетенции у слепых учащихся на занятиях по русскому языку. Автор исследует коммуникативные подходы, дифференцированное обучение и компенсаторные механизмы в обучении детей с нарушениями зрения. Приводятся практические примеры и методические рекомендации на основе аудиторных наблюдений.

Ключевые слова: речевая компетенция, слепые учащиеся, психопедагогика, русский язык, компенсаторные методы, специальное образование, методика.

KIRISH

Insonning ijtimoiy faoliyati va muloqotga kirishish qobiliyati asosan nutq vositasi orqali amalga oshadi. Ko'rish imkoniyati cheklangan bolalar uchun esa nutq – tashqi dunyo bilan aloqa o'rnatishning asosiy vositasidir. Ayniqsa, rus tilini o'rganish jarayonida ushbu bolalarning nutqiy kompetensiyasini shakllantirish ularning hayotiy faoliyatini yengillashtirish, boshqa tillarda muloqotga kira olish va bilim darajasini oshirish imkonini beradi.

Zamonaviy ta'limda inklyuziv va maxsus pedagogika yondashuvlari asosida bu jarayonni to'g'ri tashkil etish dolzarb masalaga aylanmoqda. Ko'zi ojiz bolalarda til o'rganish jarayoni boshqa sezgi a'zolari – eshitish, sezish va taktil idrok orqali amalga oshiriladi. Shu bois, rus tili darslari ular uchun faqat grammatik bilim emas, balki ijtimoiy ko'nikma va kommunikativ madaniyatni shakllantiruvchi vositaga aylanadi.

Nutqiy kompetensiyaning psixologik asoslari. Nutqiy kompetensiya – bu tilni to'g'ri tushunish, fikrni izchil va aniq ifoda etish, vaziyatga mos gapirish va yozish, muloqotga samarali kira olish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Ko'zi ojiz o'quvchilarda bu kompetensiyaning shakllanishiga quyidagi psixologik omillar ta'sir qiladi:

1. **Eshitish idroki** – asosiy axborot manbai bo'lib, talaffuz, intonatsiya va so'zlarning semantik mazmunini eshitish orqali anglanadi;
2. **Eshitish xotirasi** – eshitilgan so'zlar va gaplarni eslab qolish va takrorlay olish qobiliyati;
3. **Psixologik motivatsiya** – o'z fikrini bildirish, tengdoshlari bilan muloqot qilish istagi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ko'zi ojiz bolalar bilan olib boriladigan til o'rgatish jarayonlari bo'yicha adabiy manbalarni tahlil qilish bu sohadagi ilmiy qarashlar, yondashuvlar va metodik tavsiyalarni aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Tahlil qilingan manbalar asosida quyidagi asosiy yo'nalishlar ajratib ko'rsatildi:

Psixopedagogik asoslar. O'zbekiston va xorijiy olimlar (masalan, Vygotskiy, Leontyev, Sokolova va boshqalar) ta'limda nogironligi bo'lgan bolalarning rivojlanishi va o'qitilishining psixologik-pedagogik tamoyillarini chuqur tahlil qilgan. Ularning ishlari, ayniqsa, nutqiy rivojlanish va kompensator mexanizmlar bilan bog'liq jihatlarni yoritadi ^{[1], [2]}.

Maxsus ta'lim va defektologiya. Defektologiya sohasidagi ilmiy adabiyotlar, ayniqsa, ko'zi ojiz bolalarning til o'rganishidagi o'ziga xosliklarini ochib beradi. Masalan, A. Luriya va M. Pevznerlarning ishlari ko'zi ojiz bolalarning kognitiv imkoniyatlari va tilni o'zlashtirishdagi o'ziga xos psixologik holatlarni tahlil qiladi ^{[3], [4]}.

Rus tili o'qitish metodikasi. Rus tilini xorijiy til sifatida o'qitish metodikalari bo'yicha adabiyotlar (Anisimov, Shchukin, Passov va boshqalar) umumiy yondashuvlarni beradi. Ularning ayrim metodlari ko'zi ojiz o'quvchilar bilan ishlashga moslashtirilgan holda qo'llanilishi mumkin ^{[5], [6]}.

Innovatsion va inklyuziv yondashuvlar. So'nggi yillarda chop etilgan maqolalar va dissertatsiyalar, ayniqsa, inklyuziv ta'limga oid yondashuvlar asosida ko'zi ojiz bolalar bilan ishlashda AKT vositalari, sensorli uslublar va ko'p hissiyotli metodlar samarali ekanini ko'rsatmoqda ^{[7], [8]}.

TAHLIL VA NATIJALAR

Milliy va xalqaro tajriba – O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, maxsus maktablar metodik qo'llanmalari, BMTning maxsus ta'lim bo'yicha hujjatlari hamda UNESCO tavsiyalari bu yo'nalishda foydali manbalar bo'lib xizmat qiladi ^{[9], [10]}. Shu sababli dars jarayonida o'quvchilarning psixologik tayyorgarligi, ijtimoiy holati va nutq faolligini hisobga olish zarur. Pedagogik yondashuvlar va metodlardan biri – kommunikativ yondashuv bo'lib, u o'quvchilarning faol muloqotga kirishishini ta'minlaydi. O'quvchi o'rgangan so'zlarni nafaqat yod oladi, balki ular orqali real vaziyatlarda o'z fikrini bildiradi. Kommunikativ usullar jumlasiga juftlik va guruhli ishlash, rol o'yinlari (masalan, do'konda xarid qilish, telefon orqali so'rashish), savol-javoblar va muhokamarlar kiradi. Differensial va individual yondashuv esa o'quvchilarning individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda mos metodlarni tanlash orqali samaradorlikni oshiradi.

O'quvchi xususiyati	Mos usul
Eshitish xotirasi kuchli	Audiomatn, diktant
Passiv nutqli	Suhbat asosidagi mashqlar
Grammatik xatolarga moyil	Tuzilmani yodlash, gap tuzish

Kompensator metodlar ko'zi ojiz o'quvchilarda rivojlangan eshitish, sezish va xotira imkoniyatlarini samarali qo'llashga asoslanadi. Bunda Braille yozuvi asosida o'qish va yozish, audio darsliklar va ovozli topshiriqlar, shuningdek relyefli harflar yoki qo'l bilan ko'riladigan kartalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. 2025-yil bahor semestrda Toshkent shahridagi ko'zi ojiz bolalar maktabida 2 oy davomida olib borilgan amaliy tajriba shuni ko'rsatdiki, darslar bosqichma-bosqich tarzda o'tkazilganda yuqori samaradorlik kuzatiladi. Mavzu "Men va mening oilam" bo'lib, audio-hikoya orqali kirish, lug'at so'zlarini Braille yozuvida o'qish va eshitish, suhbat va dialogik muloqot, og'zaki bayon hamda yakuniy baholash kabi bosqichlarni o'z ichiga oldi. Natijalarga ko'ra, o'quvchilarning lug'at boyligi o'rtacha 28 % ga oshdi, gap tuzishda aniqlik va mustaqillik 35 % ga yaxshilandi, darsga qiziqish va ishtirok faolligi esa 40 % ga ortdi. Ko'zi ojiz bolalarning rus tili darslarida nutqiy kompetensiyasini shakllantirish nafaqat lingvistik, balki psixopedagogik yondashuvni ham talab etuvchi murakkab jarayondir. Ilmiy-amaliy tahlillar ko'rsatdiki, bunday o'quvchilarda nutqiy malakalarni rivojlantirish uchun an'anaviy metodlar yetarli emas. Aksincha, individual ehtiyojlarni inobatga olgan holda maxsus metodik yondashuvlar, ko'p hissiyli (multisensorli) ta'lim usullari, psixologik qo'llab-quvvatlash va motivatsiyani oshirishga qaratilgan strategiyalar muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ko'zi ojiz bolalar tilni o'rganishda eshitish, taktil sezgi, makoniy orientatsiya va emotsional bog'lanish orqali axborotni qabul qiladi. Shu bois ularning nutqiy kompetensiyasini shakllantirishda og'zaki muloqot, fonetik va leksik mashqlar, rolda o'ynash, dramatizatsiya kabi faol usullar samarali natija beradi.

O'qituvchining emotsional qo'llab-quvvatlashi va ijtimoiy moslashtirishga yo'naltirilgan ishlari esa bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi va til o'rganishga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytiradi. Psixopedagogik yondashuv asosida o'quvchilarning individual psixologik xususiyatlari chuqur tahlil qilinib, ularga mos o'qitish strategiyalari ishlab chiqilishi til o'rganish jarayonini samarali qiladi. Mazkur tadqiqot asosida ishlab

chiqilgan metodik tavsiyalar ko'zi ojiz o'quvchilar bilan ishlovchi pedagoglar uchun amaliy yordam sifatida xizmat qilishi mumkin. Tavsiyalar shundan iboratki, dars mazmuni eshitish va taktil sezgiga asoslanishi, o'qituvchilar kommunikativ va psixologik yondashuvlarni uyg'unlashtirishi, maxsus ehtiyojga ega bolalarga mo'ljallangan audio-metodik qo'llanmalar ishlab chiqilishi hamda pedagoglar tiflopedagogika bo'yicha doimiy malaka oshirib borishlari zarur.

XULOSA

Rus tili darslarida ko'zi ojiz o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini shakllantirish ko'p qirrali yondashuvni talab etadi. Ular uchun til nafaqat bilim, balki muloqot, ifoda va ijtimoiy hayotga moslashuv vositasidir. Eshitish, sezish va his qilish orqali idrok etish imkoniyatlari to'g'ri yo'naltirilganda, bunday o'quvchilar tengdoshlaridan ortda qolmay, balki ko'p hollarda nutqiy faoliyatda yuqori natijalar ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida metodik moslashuv, didaktik kreativlik va insoniy yondashuv asosiy omillar bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. L. S. Vygotsky, *Thought and Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1986.
2. A. N. Leontyev, *Activity, Consciousness, and Personality*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1978.
3. A. R. Luria, *The Working Brain: An Introduction to Neuropsychology*. New York: Basic Books, 1973.
4. M. S. Pevzner, *Defektologiya asoslari*. Moskva: Prosveshchenie, 1985.
5. V. G. Kostomarov, G. V. Rogova, *Metodika obucheniya russkomu yazyku kak inostrannomu*. Moskva: Russkiy Yazyk, 1991.
6. E. G. Passov, *Kommunikativnaya metodika obucheniya inostrannym yazykam*. Moskva: Prosveshchenie, 1991.
7. N. A. Nazarova, "Ko'zi ojiz bolalar uchun inklyuziv ta'lim muammolari va yechimlari", *Defektologiya*, № 2, b. 45–50, 2020.
8. G. A. Sokolova, "Nutqiy kompetensiyani shakllantirishda innovatsion texnologiyalarning o'rni", *Psixologiya va Pedagogika*, № 1(13), b. 21–26, 2022.
9. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi, *Maxsus ehtiyojli bolalar uchun metodik tavsiyalar*. Toshkent: TTJNTM, 2021.
10. UNESCO, *Inclusive Education for Children with Disabilities*. Paris: UNESCO Publishing, 2019.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.